

siano meno interessanti degli altri componenti: il primo emistichio di quest'ultima «*Deus, ab joy xant*» già nasconde una precisa imitazione letteraria che viene assolutamente disillusa dal proseguo dell'opera, ma che proprio per questo diventa importante per capire le strategie di diffusione dell'opera lulliana.

Simone Sari

43) Drews, «Integration or Exclusion of Judaism in the Later Middle Ages? The Apologetic Strategies of Ramón Llull»

Analitzant la postura de Llull davant del judaisme a partir de tres textos: el *Llibre del gentil*, el *Liber praedicationis contra iudaeos* i, en menor mesura, el *Liber de fine*, l'autor creu poder detectar un canvi d'actitud en l'obra de Llull a través del temps.

Mentre que qualifica el *Llibre del gentil* com un «diàleg emergent» –en el qual la veritat no és el punt de partida sinó l'objectiu de l'esforç compartit–, en el *Liber praedicationis contra iudaeos* veu un enduriment important de la posició lul·liana que acaba en un monòleg cristià. Segons l'autor, aquest canvi d'actitud estaria directament relacionat amb les experiències vitals de Llull, val a dir, el fracàs del seu projecte missioner. Si bé l'autor aporta unes categories hermenèutiques suggerents, aquesta interpretació no va més enllà del conegut model psicològic segons el qual l'ideari missioner de Llull s'anà radicalitzant en la mesura que semblava no donar els resultats que ell s'hi esperava –una interpretació seriosament qüestionada als darrers anys.

En el cas concret analitzat per Drews caldria preguntar-se sobretot si el *Liber praedicationis contra iudaeos* és realment fruit d'un canvi radical de l'estratègia apologètica de Llull o si, més aviat, reflecteix de manera accidental la seva primera aproximació a l'homilètica: el *Liber de praedicatione* de 1304. Tal i com s'ha observat, no és fàcil harmonitzar aquest llibre amb el pensament lul·lià, ja que, igual que el *Liber praedicationis contra iudaeos* (1305), es fonamenta en cites autoritatives. No és d'estranyar, doncs, que uns anys més tard, amb l'anomenada *Summa sermonum*, Llull revisés i corregís aquesta primera aproximació a l'homilètica, que trobem al fons del *Liber praedicationis contra iudaeos*.

A més, una valoració adequada del tractament que Llull dona al judaisme haurà de tenir en compte el segon llibre que Llull dedicà exclusivament als jueus, a saber, el *Liber de adventu Messiae*, del qual C. López Alcalde està preparant l'*editio princeps* per a les TOLRL.

A. Fidora